

Za vse, ki bi na kakršenkoli način ovirali ponemčevanje in oteževali že za leto 1941 predvideno priključitev okupirane slovenske Štajerske k nemškemu rajhu, so bile predvidene najstrožje kazni. Številnim aretacijam na podlagi seznamov, ki so jih nacisti pripravili v graškem Inštitutu za jugovzhodno nemštvo (Südostdeutsches Institut) že pred napadom na Jugoslavijo in s katerimi so pričeli že v prvih dneh okupacije, so sledile množične deportacije v poletnih mesecih leta 1941, kar je samo še okrepilo upornega duha pri Slovencih. Zato je okupator po prvih organiziranih partizanskih akcijah posegel še po najhujši obliki nasilja, po streljanju talcev, kakor imenujemo vsa plakativna streljanja v okupirani slovenski Štajerski od 30. julija 1941 do 3. aprila 1945. Streljanja so pomenila izjemen psihološki pritisk na slovensko prebivalstvo, še bolj pa na sodelavce osvobodilnega gibanja.

Nacisti so streljali talce kot povračilni, maščevalni ukrep po prvih oboroženih partizanskih akcijah. Vse osebe, ki so bile ustreljene so bile tesno povezane osvobodilnim gibanjem. Na osnovi odredb 17. maja in 16. avgusta 1941 ter pooblastil, ki mu jih je dal šef civilne uprave za Spodnjo Štajersko dr. Sigfried Uiberreither, je do odhoda iz Spodnje Štajerske marca 1943 o usmrčitvah izključno odločal poveljnik varnostne policije in varnostne službe Otto Lurker, pozneje pa višji vodja SS in policije v 18. vojaškem okrožju Erwin Rösener.

Pri streljanjih talcev na slovenskem Štajerskem nimamo opravka s klasično obliko talstva, s povsem nedolžnimi žrtvami, je pa element talstva jasno razviden iz nacističnih obrazložitvev streljanj. Kot se je Lurker sam izrazil so bila streljanja le »varnostno policijski ukrepi, ki jih ni enačiti s sodbami«. Torej ni šlo za sodne, ampak policijsko upravne postopke, ki jih je spremljalo izsiljevanje in mučenje. Čeprav je Pokrajinski komite KPS za severno Slovenijo proti nasilnemu izseljevanju slovenskega prebivalstva, zlasti pa proti »streljanju tistih najpogumnejših sinov in hčera slovenskega naroda, ki so po nesrečnem naključju prišli v njihove roke« odločno nastopil s posebnim letakom že 23. avgusta 1941, ni nič pomagalo, saj so nacisti že naslednji dan, 24. avgusta, prvič streljali tudi na dvorišču sodnih zaporov v Mariboru.

Nacisti so svoje dejanje opravičili s partizanskima napadoma v Ribnici na Pohorju in v Zagorju. V noči na 12. avgust 1941 je Pohorska četa napadla orožniško postajo v Ribnici. Ob pomoči krajevne odporniške organizacije je bila akcija dobro pripravljena. Velik uspeh in odmevnost akcije sta bila v tem, da sta v spopadu s partizani padla prva Nemca v okupirani slovenski Štajerski, ribniški župan Wilhelm Witzmann in vodja krajevne orožniške postaje Alfred Pildner, hudo ranjen pa je bil pomožni policist Zacharias. V noči na 9. avgust 1941 pa je Revirska četa napadla orožniško postajo in rudniško stražo v Zagorju. Težko ranjen je bil okupatorjev orožnik Otto Tharr. Partizanski napad v Zagorju je bila prva večja partizanska akcija v Sloveniji. O njej je šef nemške

varnostne policije in varnostne službe Reinhard Heydrich poročal tudi svojemu zunanjemu ministru Joachimumu von Ribbentropu. O prvem streljanju v Mariboru so nastale prave legende o junaštvu teh borcev za svobodo, ki so s prezirom zrli smrti v oči. Njihov edini greh je bil samo v tem, ker so ljubili domovino in se uprli genocidnemu okupatorju.

Pod streli, ki so prvič zapeli svojo smrtonosno pesem na dvorišču sodnih zaporov v Mariboru, je omahnilo v smrt 13 organizatorjev osvobodilnega gibanja na slovenskem Štajerskem. Med njimi so bili trije narodni heroji (Slavko Šlander, Slava Klavara in Franjo Vrunč), nekaj borcev prvih partizanskih enot ter terenskih aktivistov OF.

Slavko Šlander, ki so ga gestapovci prijeli pod imenom Franz Weber (pod tem imenom je naveden tudi na razglasu o streljanju!), je bil sekretar pokrajinskega komiteja KPS za severno Slovenijo in Slava Klavara, sekretarka okrožnega komiteja SKOJ Maribor, sta bila aretirana 7. avgusta 1941, ko je okupator zaradi izdaje na postojanki pri Mari Čepičevi v Kolodvorski ulici 4 aretiral 16 ljudi. Klavorinega sodelavca skojevca Svetozarja Kočevarja, ki so ga skupno z Bojanom Ilichom v zadnjem trenutku črtali s seznama političnih jetnikov, ki so jih 23. avgusta 1941 poslali v koncentracijsko taborišče Mauthausen, so prijeli, ko je vdrl v Črničev sanatorij v Mariboru, da bi prišel do sanitetnega materiala za partizane.

Učitelj Franjo Vrunč, komandir 1. celjske čete, je bil prijet v Slivnici pri Celju, potem ko sta bila s Petrom Stantetom izdana. Jože Tovornik iz Rimskih Toplic, eden od organizatorjev OF na celjskem območju, je bil aretiran med napisno akcijo v Migojnicah pri Celju. Pri njem so našli zajeten šop letakov z naslovom »Slovenci«. Edo Grubelnik, organizator delavcev v josipdolskem kamnolomu in sekretar celice KPS v Ribnici na Pohorju, je bil aretiran po partizanskem napadu na Ribnico.

Med ustreljenimi je bil tudi bivši oficir jugoslovanske vojske in nekaj časa komandir Pohorske čete Franc Ekart iz Rogoze pri Hočah, ki je v patrolji z Gustavom Svenškom in Dragom Flisom odšel iz tabora Pohorske čete v bližino Hoč minirat železniško progo. Skupino so nacisti razbili in Ekarta naslednji dan, 17. avgusta, zjutraj prijeli.

Istega dne so bili ustreljeni še člana Revirske čete rudarja Branko Babič iz Kisovca pri Zagorju in Polde Grahek iz Zagorja ter mladi Trboveljčan Jože Kovač.

Naslednji dan, 25. avgusta, ko je bilo še vse mesto pod močnim vtisom prvih strellov, so morale pred skladovnico drv na dvorišču sodnih zaporov še tri žrtve. To so bili člani lovrenške odporiške skupine Tončka Vresnik, njen zaročenec Stanko Brezovnik in Mariborčan Franc Kolarič, ki je prišel kot poštar na lovrenško pošto. Aretirali so jih samo dva dni pred ustrelitvijo. Pogumni mladi ljudje so prerezali telefonske žice, da bi pohorski partizani, ki so

pripravljali napad na lovrenško orožniško postajo, lažje izvedli akcijo. Našel se je izdajalec. Streljanji 24. in 25. avgusta so nacisti objavili z enim razglasom.

Do konca leta 1941 je bilo v Mariboru še pet streljanj (23. septembra, 21. in 30. oktobra, 15. novembra ter 27. decembra). Izven Maribora so nacisti leta 1941 streljali petkrat. Najprej 30. julija v gozdu Dobrava pri Brežicah, ko so ustrelili 9 članov krške uporniške skupine in Ivanko Uranjek, ki je skupini prinesla propagandno gradivo (to je bilo sploh prvo streljanje talcev na slovenskem Štajerskem!), nato pa še 10. avgusta v gozdu Ilovce pri Miklavžu na Dravskem polju, 4. septembra v Celju, 17. septembra v Trbovljah in 10. oktobra v Šoštanju. Skupno so nacisti leta 1941 v Mariboru v sedmih streljanjih usmrtili 134 oseb, v 12 streljanjih na slovenskem Štajerskem pa 174 (med njimi tri ženske!).

Kljub temu, da so bile žrtve velike in da je smrt prek 170 talcev, ki so predstavljali jedro osvobodilnega gibanja na slovenskem Štajerskem v letu 1941 pomenila veliko izgubo v boju proti okupatorju, je okupator dosegel nasprotno od pričakovanega. Volja do odpora je bila močnejša od nacističnega nasilja. Kljub razglasom, ki so iz tedna v teden naznanjali smrt in vzbujali grozo med slovenskim prebivalstvom, kljub gestapovskim vdorom v vrste osvobodilnega gibanja in kljub stopnjevanemu nasilju, ki je nato v letu 1942 doseglo svoj višek, se je odpor nadaljeval. Na izpraznjena mesta pobitih in ustreljenih so prihajali vedno novi, ki so z enakim zanosom in pogumom nadaljevali začeto delo svojih padlih tovarišev.

dr. Marjan Žnidarič

V Mariboru, avgusta 2021